

György Spiró

Fogság

(Gevangenschap)

MAGVETŐ, BUDAPEST, 2005. 770 PAGINA'S

vertaling Mari Alföldy

Fragment 1

Uri durfde niet in slaap te vallen, uit angst dat hij niet op tijd wakker zou worden. Toch moet hij eventjes geslapen hebben, want hij werd door zijn vader wakker geschud.

Zijn eerste gedachte was dat hij niet mocht vergeten zijn vader zijn tessera¹ te geven, die overdraagbaar is en zelfs verkocht mag worden, maar zijn vader gromde: 'Die heb je me gisteren al gegeven.' Uri voelde aan zijn hals: de tessera hing er niet. Hij herinnerde zich vaag zijn stemming van de vorige avond: hij had het loden plaatje overhandigd als een testament.

Terwijl hij in het donker haastig zijn schaamdoek onder zijn tuniek omdeed, dacht hij eraan dat de tessera zonder hem meer waard was dan met hem.

Zijn vader sloeg zijn mantel om hem heen. Uri protesteerde, maar zijn vader kneep in zijn schouder. De mantel bestond uit een ongenaaide rechthoekige lap stof, met aan de vier hoeken de voorgeschreven blauwe gevlochten franjes. Uri had nog geen gebedsmantel gehad. Jozef zou wel een nieuwe kopen. Als hij het geld had.

¹ Bewijs van Romeins staatsburgerschap waarmee Romeinse proletariërs een bepaalde uitkering konden opstrijken.

Buiten dompelden ze hun voeten in een koperen pot, droogden ze af, sprenkelden wat water over zichzelf, dat wil zeggen hun kleren, en zeiden een Sjema terwijl ze buigingen maakten naar het zuidoosten. Uri legde de gebedsriem niet terug op de grond maar deed hem om zijn linkerarm, waarna Jozef zijn rechterhand zegenend op zijn hoofd legde. Zo stonden ze een tijdje, daarna ging Jozef weer het huis in en trok het gordijn voor de ingang dicht. Uri keek naar het gordijn, raakte met zijn hand de mezoëza aan die aan de deurpost hing. Hij kreeg tranen in zijn ogen, maar hij draaide zich snel om en ging op weg.

Naar Jeruzalem gingen ze, eindelijk, naar Hem toe, naar Zijn huis!

Hij deed zijn best om blij te zijn.

Voor het huis van de oude Simeon stonden vijf mannen, paarsachtig afgetekend in het maanlicht. Nauwelijks was Uri gearriveerd of de zevende verscheen.

‘Ik zal jullie leider zijn,’ zei een rijzige man van middelbare leeftijd. ‘Mijn naam is Mattheus. Ik woon in Ostia. Ik heb al vijf delegaties naar Jeruzalem geleid. Jullie moeten mijn bevelen gehoorzamen.’

De andere zes bromden instemmend.

Mattheus deelde de pakken uit die tegen de muur van het huis stonden. Hij zei dat het geschenken van de gemeenschap waren, en wees hen er met klem op dat ze alles wat houdbaar was na hun thuiskomst terug moesten geven, ze moesten er dus maar zuinig op zijn. De linnen zakken waren niet groot, en ook niet bijzonder zwaar. Uri betastte de zijne, hij voelde iets potachtigs, en iets met ronde vormen, dat moest fruit zijn; onder zijn vingers gaf een stuk matse een krak.

‘Het geld voor onderweg heb ik bij me,’ zei Mattheus, ‘ik ga betalen in de herbergen, aan de tollenaars, voor de karren en de schepen. Als we terugkomen, moet ik afrekenen en het eventueel overgehouden bedrag teruggeven.’

Uri had de vraag op zijn lippen wie die enorme hoeveelheid geld droeg dat de Romeinse Joden voor het feest hadden ingezameld en dat zij uitverkoren waren te naar de plaats van bestemming te brengen, maar hij slikte hem in. De anderen vroegen ook niets.

Misschien weten zij ook niet hoeveel geld ze bij zich hebben. Maar het moet een heel vermogen zijn. De moeite waard om hen ervoor een kopje kleiner te maken.

Mattheus zwaaide zijn zak op zijn rug en ging op weg. De anderen pakten ook hun bagage en volgden hem.

Ze liepen de poort uit, de twee wachten keken hen met slaperige ogen na voordat ze de poort weer sloten.

Naast hem liepen sterke mannen in de kracht van hun leven, met verende stap. Hij was de jongste en de zwakste, hij was de eer het minst waardig. Hoe lang zouden zijn benen het volhouden?

Als linkshandige droeg hij de zak op zijn rechterschouder. Hij duwde hem af en toe met zijn schouder omhoog om te voelen hoe zwaar hij was; hij probeerde te raden of hij het geld bij zich had. Het moeten honderden talenten zijn, dacht hij weer, dat moet heel wat wegen. Maar zijn zak was niet zwaar. Hij had het niet.

Zouden ze het om beurten dragen?

Zou het onder hen verdeeld zijn?

Hij tilde een paar keer zijn zak op en schatte dat het niet zwaarder was dan dertig pond, dat wil zeggen vier ons, ongeveer tien kilogram. Hij droeg vaak wel tien tot

vijftien ons eten naar huis met zijn vader, als ze zijn rantsoen kregen op vertoon van zijn tessera. Hoeveel sestertiën zouden er in zijn zak passen, of liever hoeveel denariën, die vier sestertiën waard zijn? Stel, ze hadden met z'n zevenen twintigduizend denariën bij zich. Misschien had hij een zevende daarvan bij zich. Eén denarius weegt één vierentachtigste pond. Meer dan vier tot vijf ons kon zijn zak niet wegen. Hij kon hoogstens tweeënhalf tot drieduizend denariën bij zich hebben.

Maar waar zat het dan?

Er moet wel een beproefd systeem zijn, dacht Uri, en hij marcheerde verder, verdiept in het omrekenen van de gewichtseenheden. Ze zouden toch niet voor niets marcheren, in het jaar 3760 na de schepping van de wereld?

Tot nu toe was het offergeld altijd in Jeruzalem aangekomen, en als het geroofd was, werd het opnieuw ingezameld en later alsnog bezorgd. Zo ging het al 98 jaar lang, sinds de tijd dat de eerste Joden in Rome waren aangekomen. Volgens de overlevering hadden ze al in het eerste jaar hun offerande gestuurd, en dat was vast waar. Het was vast een klein bedragje, een paar honderd as in totaal, maar ze hadden het op hun maag bespaard, bij elkaar gelegd en opgestuurd. Zelf konden ze niet gaan, hun oren waren doorboord en ze leefden aan de ketting. Ze moesten niet-Joden inschakelen en die moesten apart betaald worden. Ze betaalden hen en zorgden ervoor dat het geld werd afgeleverd. En dat deden ze sindsdien elk jaar. Ze stuurden steeds meer, naarmate de Romeinse Joden het beter kregen. Nu bezorgden ze het al een tijd zelf, met officiële toestemming.

Ze waren al aan de overkant, in het echte Rome. Uri hoefde zich niet om te draaien om nog een blik te werpen op de Joodse wijk aan de andere oever van de rivier, want hij had toch niets anders gezien dan vage vlekken.

Bij het Circus Maximus sloegen ze af in zuidoostelijke richting. Allemaal bekende straten, Uri had nooit gedacht dat hij er nog eens met een hoge opdracht langs zou komen.

Zwijgend marcheerden zij, bewust van hun belangrijke missie.

Ze verlieten de stad door de Porta Capena. Met waren beladen karren reden al krakend en piepend de andere kant op, op weg naar de markten.

Voor aan de Via Appia hielden ze halt bij het Joodse gebedshuis, vlak bij de begraafplaats.

‘We gaan hier even rusten,’ zei Mattheus. ‘Wie wil, kan ontbijten.’

‘Mogen we nu de zak openmaken?’ vroeg een man. Uri keek naar hem met half dichtgeknepen ogen. Het was een sterke man met een dichte zwarte baard.

‘Wat erin zit is van jullie,’ zei Mattheus. ‘Geschenk van de gemeenschap.’

Uri knabbelde aan de matse, het was zijn lievelingseten. Er waren dagen dat hij niets anders at, met de matse kon hij de pijn van het bijtende zuur verzachten dat uit zijn maag omhoogkwam.

‘Laten we verdergaan!’ riep een gedrongen man.

‘Het is niet de bedoeling dat we onze voeten stuklopen,’ zei Mattheus. ‘We zullen nog genoeg moeten hinken. We moeten wachten.’

Zwijgend zaten ze te eten.

‘Hoe komen we straks aan water?’ vroeg de gedrongen man.

‘Er zal overal water zijn waar we halt maken,’ zei Mattheus. ‘En ook wijn.’

Het schemerde. Er verschenen steeds meer karren op de weg. De ossen sloften langzaam over de weg, naar lucht happend door de strakke riemen om hun nek.

Toen kwam er een lege kar aangereden over de Via Appia. Er waren twee ossen voor gespannen. Mattheus stond op en wenkte. De kar stopte.

Mattheus klom voorop naast de koetsier. Zij zessen klauterden achterop. De kar keerde om en reed weg in zuidoostelijke richting.

*

Toen hij zijn buidel onder zijn rug had gepropt, werd Uri's hartslag langzamer. Iedereen zweeg, Uri durfde hen niet lang aan te staren, zijn metgezellen tijdens de lange reis, met wie hij maandenlang opgescheept zou zitten. Hij staarde naar het landschap, de cypressen langs de weg kon hij nog vrij helder zien, maar de gebouwen die verder weg waren dan honderd, honderdvijftig el, waren groene, gele en bruine vlekken voor hem, overspannen door een heldere blauwe lucht, ongewoon voor de maand februari.

Uri keek met half dichtgeknepen ogen en gebruikte, zoals gewoonlijk, vooral zijn linkeroog, want daarmee zag hij beter. Zijn rechteroog gebruikte hij vooral om te lezen en om kleine voorwerpen te bestuderen.

Lange tijd zaten ze te hobbelen op de kar. Uri raakte een beetje gerustgesteld: het zou ook een saaie reis kunnen worden, zonder bijzondere gebeurtenissen, en als zijn reisgenoten niet al te spraakzaam waren en hem geen overbodige vragen stelden, zou hij het wel met hen uithouden. Zo te zien waren zij ook geroerd door het feit dat ze aan deze

gewijde reis mochten deelnemen. Uri voelde wroeging: zijn vader had tweehonderdduizend sestertiën betaald om het mogelijk te maken dat hij nu op deze kar zat te hobbelen en toch was hij niet blij. Hij besloot blij te zijn.

Hij had zijn verontwaardiging moeilijk kunnen onderdrukken toen hij had uitgerekend dat zijn vader Agrippa tweeënhalf keer zoveel geld had geleend dan wat zij als offerande van de Romeinse Joden voor een heel jaar naar Jeruzalem brachten.

Niet aan denken.

Hij zat te hobbelen op de kar en werd slaperig.

Hij had het gevoel dat hij door een stolp werd omgeven: de dingen vlakbij, die hij goed kon zien, werden tegen zijn lichaam aan gedrukt door het weefsel van kleurige vlekken, en aangezien er dichtbij, in de zichtbare wereld, niets interessants was, werd hij ten slotte gegrepen door een vaag optimisme in de verwachting dat hij tijdens de lange reis misschien ook tijd zou hebben om na te denken, zoals hij thuis in zijn hokje vaak lag te peinzen, hoogstens zou hij zijn geliefde rollen niet bij de hand hebben, maar die kende hij voor het grootste deel toch al uit zijn hoofd. De kooi van de zichtbare wereld buiten en de ruimte van zijn gedachten binnen vervulden hem met het gevoel van veiligheid dat gevangenen eigen is: ook hij had geen verantwoordelijkheid, voor zijn natje en droogje en voor zijn veiligheid werd gezorgd door zijn reisgenoten, en zo te zien hoefde hij zelfs geen geforceerde gesprekken met hen te voeren, waar hij erg tegenop had gezien.

In tegenstelling tot hem, die deze onderscheiding nergens mee had verdiend, waren de anderen het vast waard om lid van de feestelijke delegatie in Jeruzalem te zijn: er was geloot volgens het rouleerstelsel, de ouden hadden de archisynagogen van alle gemeenten gehoord en hun voorstellen aangenomen – of soms aangepast, wie wist hoe

het er precies aan toe ging in het Romeinse Sanhedrin, dat slecht zelden bijeenkwam –, in elk geval hadden ze deze mensen uitgekozen, kennelijk om gegronde redenen; het beste was om zo weinig mogelijk met hen te praten zodat zijn ongeschiktheid, zowel geestelijk als lichamelijk, zo lang mogelijk onopgemerkt zou blijven.

Uri zat met zijn zwijgende metgezellen op de kar naar langzaam de achter hen verdwijnende bomen te kijken – de kar werd niet sneller voortgetrokken door de ossen dan dat ze zelf hadden kunnen lopen. De bomen werden tot steeds vagere vlekken in de verte. Plotseling beseft Uri dat hij sinds het achteruitgaan van zijn ogen zich alleen veilig had kunnen bewegen in het echte Rome en in het aaneengesloten labyrintachtige hof dat de kern van de Overzijde vormde doordat hij zijn herinneringen op het actuele beeld projecteerde – hij wist precies waar hij was en raakte pas in de war als hij in het echte Rome een gebouw niet aantrof waar het eerst had gestaan omdat het was afgebrand of gesloopt zodat er een ander huis voor in de plaats te gebouwd kon worden. Dan liep hij een paar keer om de plek heen om alles te onthouden. Nu zou hij echter op allerlei nieuwe plaatsen komen waarvan hij geen herinneringen had en zelfs geen voorstelling kon maken. Tot zijn verdriet moest hij vaststellen dat er beter iemand anders voor deze grote reis meegestuurd had kunnen worden: zelfs de schoonheid van de Tweede Tempel in Jeruzalem zou hij niet zien, ook niet als ze hem er vlakbij lieten komen en zelfs als hij naast de altaarsteen mocht staan, die – naar men zegt – vlak voor de tempel staat. Het was een grote gunst om bij de altaarsteen te mogen komen, alleen echte uitverkorenen werden in de kleine ruimte toegelaten. Misschien zou de delegatie uit Rome die gunst wel ten deel vallen, maar mogelijk ook alleen de leider ervan.

Nu ik in dit gezelschap van geldtransporteurs ben terechtgekomen, dan wil ik ook wel graag dat beroemde altaar en die prachtige Tempel van dichtbij zien, dacht hij met krachtinspanning, want hij had geen geluksgevoel bij het vooruitzicht van het aanschouwen van de Tempel en de altaarsteen. En hoewel hij het helemaal niet wilde, schoot hem de gedachte door het hoofd dat hij nu nog terug zou kunnen keren.

Hij zou gewoon van de kar kunnen stappen en naar het noorden kunnen lopen, in de richting van Rome. Ze waren nog niet ver. Of hij zou kunnen wachten tot de nacht viel en weglopen terwijl de anderen sliepen. En hij zou niet naar Rome gaan maar een stad zoeken en zichzelf als slaaf verkopen, zoiets kwam niet zelden voor, en met een beetje geluk zou hij zelfs verborgen kunnen houden dat hij Jood was. Tenslotte werd de penis van slaven niet altijd onderzocht.

Hij huiverde van zijn gedachte, hij herinnerde zich vaag al eens eerder een dergelijke inval te hebben gehad, en bad in stilte om andere gedachten.

Hij besepte dat hij meer van Rome hield dan hij ooit had geweten. Hij had heimwee al waren ze nog niet ver weg. Hij zag de toekomst met afgrijzen tegemoet: elk uur, elke dag bracht hem verder van huis.

Aan de andere kant van de rivier, in het echte Rome, vonden ze schijn belangrijk, niet het wezenlijke, de dwazen; dat zou eens tot hun ondergang leiden, de Schepper zou het onduldbare niet tot het einde der tijden dulden; nu had hij echter het idee dat hij daar, aan de andere kant, als volwassene was behandeld.

Hij kon zich vergapen aan de mensen die uit alle windstreken in Rome waren samengestroomd; hij ging dicht bij hen staan om hen goed te kunnen opnemen en maakte dus ook kennis met hun uitwaseming. Er zaten allerlei huidskleuren bij, van pikzwart tot

melkweit met alles daartussen, diepgeel en zachtgeel, er waren allerlei drachten, op sommige pleinen en in een aantal straten was krioelde een enorme menigte, de gebouwen en standbeelden waren reusachtig. Uri had ze allemaal van heel dichtbij bekeken om ze goed te zien, hij had zelfs aan de stenen geroken en de muren van de gebouwen betast, hij had er regelmatig en systematisch rondgestruind, en heel Rome, deze enorme, wonderlijke miljoenenstad, met al haar geuren en kleuren in zijn hoofd opgeslagen.

Hij wist in welke steeg je beter om de twee of drie stappen omhoog kon kijken omdat je anders wel eens een emmer vuil sop of andere smerigheid over je heen kon krijgen, waar de wagenmenners graag met een zo'n vaart doorheen reden dat ze de voetgangers vertraptten, waar de straatbarbiers druk met hun messen zaten te zwaaien die ook de voorbijgangers zonder enige reden een steek konden uitdelen. Er was een straat op de Saepta die hij tijdens zijn zwerftochten nooit aandeed, omdat een reusachtige, beresterke Illyriër, op ruzie belust, hem er een keer onverwachts had aangevallen en bijna gewurgd. Uri had geluk gehad, toevallig kwam er een militaire tribuun langs met zijn gevolg, die hem ontzette.

In het echte Rome viel zijn mismaaktheid niet op bij al die honderdduizenden mismaakten. Zijn handicap was hem niet aan te zien: overal waren mensen die zieker en misvormder waren dan hij, ontsierd door littekens, zweren of stompjes, veteranen zonder ledematen en onbruikbare, uit huis gezette slaven, die luid jammerend stonden te bedelen. Hij voelde zich thuis daar, aan de andere kant van de Tiber, en was ooggetuige van allerlei dingen die zijn leeftijdgenoten niet te zien kregen, omdat ze als gezonde jongens ingezet werden in het leven van de Overzijde en geen tijd hadden om in het echte Rome

rond te hangen. Hij kon dat wel, zijn vader noch iemand anders vroeg ooit waar hij zijn tijd mee doorbracht.

Als Romein met volledig burgerrecht kon hij in het echte Rome met allerlei mensen in gesprek raken, en hij probeerde met iedereen in zijn eigen taal te praten. Het waren fantastische taallessen en het koste nog niets ook. Daar bloeide hij op, hij schitterde, blufte, speelde rollen; hij was een van de klaplopende Romeinse proletariërs. Thuis, in zijn hok, was hij een paria onder de Joden, omdat hij slechte ogen, misvormde voeten en een zwakke rug had en dus ongeschikt was voor lichamelijk werk. Een vent van niks onder de Joden, maar in het echte Rome een gelijkwaardige man, die net zo goed werd aangehoord als ieder ander en wiens mening even weinig meetelde als die van ieder ander. Thuis durfde hij zijn mening niet te verkondigen, daar kletste hij erop los, oordeelde, oreerde en mengde zich in allerlei discussies. Hij had een Joodse ik en kreeg er een Romeinse bij. Aan beide kanten had het verbazing gewekt als ze hem in de andere omgeving hadden gezien. Maar ze zagen hem er niet.

Hij ontkende niet dat hij Jood was als daarnaar gevraagd werd, maar dat had geen consequenties: ‘Joden zijn net als alle anderen, maar nog grotere mafkezen’, dat was de heersende, laatdunkende opvatting over hen, de Joden met hun op niets gebaseerde arrogantie, die hun enige god boven alle andere goden plaatsten, en die opvatting had niets vijandigs, maar was van een schamper soort mededogen: de anderen vonden hen vooral vermakelijk – in die enorme kosmopolitische stad waren de burgers eraan gewend dat er veel volkeren waren onder de zon en dat die, met hun potsierlijke geloofsopvattingen en lachwekkende gewoonten, allemaal in Rome te vinden waren. Waar de keizer rijzige Germanen als lijfwacht had, die nauwelijks Latijn spraken, en

waar de filosofen, die van alle kanten binnenstroomden, alleen redevoeringen hielden in het Grieks, nooit in het Latijn, en waar uit alle windstreken hoge delegaties binnenkwamen, waar talloze afgedankte geallieerde koningen met hun veelkoppige hofhouding leefden, wachtend op een kans om hun troon opnieuw te bestijgen, en waar de goden van alle onderworpen volkeren als beeld op het Forum aanwezig waren, met uitzondering van de Joodse god, de Ene, die niet afgebeeld mocht worden – daar kon een Jood met Romeins burgerrecht niet al te veel ophef veroorzaken en geen bijzondere emoties losmaken.

Het enige waar Uri zich voor schaamde waren de Joodse kinderen van een jaar of vier, vijf, die in groepen in het echte Rome liepen te bedelen, vuil en op blote voeten. Volwassenen die thuis waren in de psychische gesteldheid van de verhoopde gevers, op jonge leeftijd zelf bedelaartjes, brachten de kinderen bij wat ze in het Latijn en Grieks moesten zeggen, hoe ze een rijker meneer of mevrouw moesten aanklappen en inpalmen om hun geld af te troggelen, hoe ze er nog ellendiger uit konden zien dan ze uit zichzelf al deden – en die volwassenen pakten de kinderen dan de inkomsten af. Deze praktijk vervulde alle fatsoenlijke Joden met afkeer, maar werd door de ouden niet verboden, sommigen van hen kregen hoogstwaarschijnlijk een deel van de opbrengst, er gingen ook namen rond, misschien niet eens altijd gefundeerd, van wie er aan de kinderen verdienden.

Toen duidelijk werd dat Uri slecht zag, kwamen ze ook Jozef vragen of zijn zoon met de bedelende kleintjes mee mocht gaan als opzichter, zodat ze het bij elkaar gebedelde geld niet ergens konden verstoppert, maar hij joeg hen met luid geschreeuw zijn huis uit. Uri wist precies wie van de werkeloos rondlummelende Joden aan de andere

kant de groepen bedelende kinderhorden in de gaten hield. Dat was de enige keer dat hij blij was met zijn slechte ogen, want toen toen zijn vader vanwege zijn aanstootgevende gedrag voor de ouden werd gedaagd, kon hij zich beroepen op de slechthoofdsheid van zijn zoon en zeggen dat hij zo verontwaardigd was omdat hij meende dat ze de spot dreven met de handicap van zijn zoon. Ditmaal werd Jozef geen straf opgelegd.

Misschien was het zelfs beter om kinderopzichter te zijn thuis in Rome, dan zo te hobbelen op weg naar het onbekende, dacht hij nu.

Hij keek lange tijd naar de rug van Mattheus, die naast de voerman zat. Hij was een man van middelbare leeftijd, flink gebouwd, met brede schouders, met markante trekken en een zongebruinde huid, een flink bos donkerblond haar, blauwe ogen, zoals Uri 's morgens al had opgemerkt. Het zou fijn zijn om zo sterk te zijn als hij, een ervaren reiziger.

Ook Mattheus duurde de stilte kennelijk te lang, want hij draaide zich half om en begon te praten.

[...]

Voor de vijfde keer leidde hij nu een delegatie naar Jeruzalem, en meende een aantal dingen te moeten vertellen.

Hij had de Torarol bij zich.

Hij had ook de brief met de zegel van de Romeinse magistraat bij zich, waarin stond dat hij, Mattheus, burger van Ostia, met vijf anderen voor een belangrijke missie onderweg was, en de Romeinse autoriteiten hem en zijn metgezellen overal dienden te helpen en te steunen.

Toen wendde hij zich tot Uri en verontschuldigde zich dat in de brief niet zes mensen werden genoemd, aangezien Gaius Theodorus² pas op het laatste moment in de delegatie was opgenomen, toen er geen tijd meer was om het reisdocument aan te passen. Maar dat zou geen enkel probleem opleveren, dat wist hij heel zeker: de tollenaars zouden blij zijn dat ze voor nog een reiziger inkomsten hadden. Ze vroegen dan altijd meer voor die extra persoon, natuurlijk: maar meestal viel er wel wat af de dingen.

Uri voelde een ijzige kou bries ergens bij zijn maag, maar verwrong zijn mond tot een glimlach en knikte.

Hij had het geld bij zich, vervolgde Mattheus, dat de ouden voor de kosten van de delegatie hadden bestemd, dat was tijdens alle reizen zo geweest en het was ook altijd restloos opgegaan. Zijn afrekening was altijd zonder bezwaar geaccepteerd, ofschoon de ouden op de een of andere manier zeer goed wisten wat alles kostte buiten Rome.

De reis, zo ging hij verder, was goed voorbereid. Er waren vaste plaatsen waar ze konden overnachten. Ze zouden afwisselend in privéhuizen en herbergen overnachten, terwijl ze in zuidelijke richting door Italië reisden, maar soms misschien ook onder de blote hemel, maar alleen bij goed weer; het was niet de bedoeling dat ze zich ziek naar Jeruzalem moesten slepen. Ze zouden met de boot naar Sicilië varen, maar Messana, en na weer een reis over land zouden ze uit de haven van Syracuse naar Caesarea varen, vlak bij de Griekse eilanden, vanwaar ze over de nieuwe heerweg naar Jeruzalem zouden gaan. Dat was de veiligste route, en de op één na kortste, zo had de ervaring geleerd, en als er niets tussen kwam, dan konden ze die in zes weken afleggen; voor alle zekerheid waren twee weken extra gerekend, zoals gebruikelijk. Eén week ging natuurlijk op aan de sabbatdagen, waarop ze niet mochten reizen; de route was zo uitgestippeld dat ze de

² Uri's Romeinse naam

zaterdagen zo veel mogelijk bij Joodse families konden doorbrengen, die voorbereid waren op de komst van delegatie en blij waren het feest met hen te kunnen vieren.

De vraag kan worden gesteld, zei hij nog, waarom ze niet met de boot van Ostia naar Caesarea reisden, dat zou immers het eenvoudigst zijn, en nog sneller dan deze route, als de wind gunstig was, en in het voorjaar was die gunstig. Wel, de directe verbindingen tussen Ostia en Judea waren altijd volgeladen met goederen en die schippers namen zelden mensen mee, of ze vroegen exorbitante prijzen – hoewel ze als Joden bekend waren met het belang van deze delegatie – die voor de Romeinse gemeenschap niet op te brengen waren. Uit Ostia zou je ook met een Grieks of Latijns schip naar Alexandrië kunnen varen, en vandaar met een Joods schip naar Judea, maar het risico dat hun iets overkwam was groter, en ze zouden dan ook in Alexandrië tol moeten betalen, een enorm bedrag, bovendien moesten ze dan misschien wel dagen of zelfs weken wachten in de haven.

Tot slot zei hij ervan overtuigd te zijn dat ze een prettige reis zouden hebben en zei de Schepper dank dat hij met zulke voortreffelijke mannen samen mocht reizen, die beslist niet zonder verdienste door de ouden voor deze hoge taak waren uitverkoren.

Uri werd rood.

Fragment 2

Marcellus werd dertien, voor zijn bar mitswa had hij uit zijn hoofd geleerd wat nodig was, Hagar huilde, de meisjes stonden er schaapachtig bij, en na afloop gingen ze naar huis.

Uri werkte als schilder, hij werd redelijk betaald, maar de boer verhoogde de huur en Hagar wilde niet verhuizen. Ze moesten goed bedenken waar ze hun geld aan uitgaven.

Er volgde een loodgrijs, zwaar jaar, waarin Flora³ het enige licht was. Uri was weinig thuis. Marcellus hing in de stad rond, soms kwam hij pas de volgende dag terug, de meisjes deden niets, Uri ging soms tegen hen te keer en probeerde hen aan het lezen te krijgen, maar ze wilden niet lezen.

Marcellus werd veertien, hij kon de mannentoga aantrekken, werd opgenomen in het register van Romeinse burgers en kreeg hij zijn eigen tessera.

Ontroerd bekeek Uri het loden plaatje en hing het eigenhandig om Marcellus' hals aan een leren koordje.

‘Je verdient nu zelf geld, je bent een gelijkwaardig lid van de familie geworden,’ zei hij en hij hield zijn rechterhand zegenend boven Marcellus' hoofd. ‘God, dat we dit eindelijk mogen meemaken!’

Hagar huilde, de meisjes snikten en stamelden een dankgebed tot de Eeuwige voor het einde van de honger.

Marcellus bad met hen, daarna verdween hij weer. Uri was razend.

³ Uri's minnares

Marcellus kwam twee weken later op een avond het boerenhuis binnenzwalken en hij wilde graag eten. Hagar vloog hem om de hals en hield niet op met vragen.

‘Is er niets gebeurd? Is er niets gebeurd?’

Uri zag dat de jongen niets mankeerde en hield zijn verontwaardiging in.

‘Waar ben je geweest, m’n lieve jongen?’ vroeg hij hartelijk.

‘Aan de Overzijde,’ zei Marcellus en hij ging gehurkt zitten om aan zijn gehaktballen te beginnen.

Uri moest het antwoord tot zich laten doordringen.

‘En hoe is het aan de Overzijde?’ informeerde hij.

‘Gewoon, net als altijd.’

Marcellus zat tevreden te eten, gadegeslagen door Uri. Hagar hilde tranen van geluk, de meisjes trokken zich terug in de hoek want ze voelden de storm opkomen.

Marcellus had de tessera niet om zijn hals.

‘En waar heb je je tessera gelaten?’ vroeg Uri en hij ging ook op zijn hielen zitten, tegenover Marcellus.

‘Ik heb het hun gegeven,’ zei Marcellus kalm.

Er viel een lange stilte, Hagar hield op met huilen.

‘Wie heb je hem gegeven, m’n lieve jongen?’ informeerde Uri.

‘Aan mijn echte familie,’ zei Marcellus en hij keek koppig naar zijn vader.

Uri hield zich in, hij knarste niet eens met zijn tanden.

‘Wie is jouw echte familie?’ vroeg hij zachtjes.

‘Die bestaat uit velen. En het worden er steeds meer.’

Uri wist het al. Hij onderdrukte een vloek.

‘Heb je het soms over de Nazareners, m’n lieve jongen?’

‘Ik ben er ook een,’ zei Marcellus trots.

Hagar gaf een gilletje, maar hield daarna maar haar mond. De meisjes hielden zich gedeisd.

‘Ben je Nazarener geworden, m’n lieve jongen?’

Marcellus knikte, en op zijn lippen verscheen een zelfverzekerde glimlach.

Hagar duwde de meisjes naar buiten, ze bleven met z’n tweeën.

‘En hoe is dat zo gekomen?’

‘De heilige Adem is in mij komen wonen,’ deelde Marcellus mee en hij keek zijn vader strak aan.

‘Wat is dat?’

‘De Adem van de Heer, die alles vervult.’

‘Bedoel je soms de Sjekinah?’

Marcellus schudde zijn hoofd en herhaalde vastberaden: ‘De Heilige Adem is in mij komen wonen, die Hij met Pinksteren de gelovigen heeft ingeblazen.

‘De Eeuwige? Welk Pinksteren?!’

‘Niet de Eeuwige, maar de Heer! Toen hij naar de hemel ging!’

Die zien niet de Eeuwige als de Heer, maar de Gezalfde. Kijk eens aan.

Uri keek naar zijn zoon. Zijn gezicht was vroeg oud en infantiel tegelijk, je kon er de domme trekken van Hagar en Sarah in zien, en nog veel meer. Veel idiote voorouders van me zijn samengekomen in dit kind, dacht Uri. Plato zou blij zijn als hij hem zou zien: hij had de zuivere Idee van de menselijke domheid voor zich.

En wat heb je gedaan om te zorgen dat de Heilige Adem in je kwam wonen?’ informeerde Uri beleefd. ‘Heb je er je tessera voor gegeven?’

Marcellus schudde zijn hoofd en zei, alsof hij de les opzegde: ‘De Heilige Adem is overal, en hij kan iedereen met zijn genade begiftigen, goeden en slechten evenzeer, en hij zuivert hun ziel.’

Uri knikte.

‘Kan de Heilige Adem ook in mij komen wonen?’ informeerde hij.

Marcellus raakte in de war, je kon de radertjes in zijn hoofd bijna horen kraken.

‘Het kan bij iedereen,’ bracht Marcellus eindelijk uit, en hij werd rood van woede omdat hij volgens de Leer zijn vader genade moest schenken.

‘Eet maar lekker door,’ stelde Uri voor. ‘Je moeder maakt lekkere gehaktballen.’

Marcellus kon niet eten. Hij zweeg.

Uri probeerde voor de geest te halen wat er op het blaadje stond dat Theo meer dan vijf jaar eerder, voor hun verdrijving, van de Nazareners had gekregen.

‘Er is geen familie meer, alleen de gemeenschap,’ mompelde hij.

‘Die Gezalfde van jou had mooie idealen,’ zei Uri, ‘en hij was vast een goede arts.’

‘Zielenvisser,’ zei Marcellus stellig.

De samenstelling verraste Uri en hij vroeg zijn zoon om het uit te leggen.

Marcellus raapte al zijn krachten bij elkaar en legde uit dat die Jezus van Nazareth eerst een paar vissers had bekeerd en hen later erop uit had gestuurd om de zielen van anderen te genezen – daar kwam het woord vandaan.

Ze vissen naar geschikte zielen, de Nazarener bekeerders, dacht Uri, en Marcellus is een geschikte ziel. Waarschijnlijk zijn alle tweede zonen geschikte zielen in hun ogen. Het zou interessant zijn om te weten of er ook eerstgeborenen bij zijn.

Uri probeerde niet aan Theo⁴ te denken en hij beschouwde een dag als geslaagd als hij voor het slapen gaan kon vaststellen dat hij de hele dag niet aan hem had gedacht. Die dag had hij de hele dag niet aan hem gedacht – nu wel. Theo zou nooit lid worden van een sekte om liefde te krijgen. Marcellus wel. Omdat ik niet van hem heb gehouden, dacht Uri, en hij heeft het gevoeld, ook al is hij dom.

Hij werd gegrepen door een merkwaardig gevoel: opluchting. Laat Marcellus maar bij nieuwe familie blijven met zijn tessera, niemand zal zijn lijzige, chagrijnige kop missen. Wat stelt dit verlies voor bij het gemis van Theo? Hij zal de tijd wel doorkomen met Hagar en haar lelijke dochters.

Uri was verbaasd over zichzelf toen hij mededogen, bijna liefde hoorde in zijn eigen stem: ‘En? Is bij jullie alle bezit gemeenschappelijk?’

Zijn stem verraadde oprechte belangstelling, Marcellus merkte dat zijn vaders geprikkeldheid was vervlogen en hij raakte in de war, want hij begreep niet wat er in een paar seconden was gebeurd.

‘Is alle bezit gemeenschappelijk?’ herhaalde Uri en hij glimlachte naar zijn zoon.

Zijn glimlach was zakelijk en afstandelijk.

Marcellus zuchtte en schudde zijn hoofd.

‘Nee.’

⁴ Uri's oudste zoon, zijn lieveling, die als kind door piraten is geroofd, later komt hij hem tegen als gecastreerde vrijgelatene.

‘Ze hebben dus niet om je tessera gevraagd?’

‘Nee, die heb ik zelf aangeboden. Maar daarvoor hielden ze ook al van mij!’

Uri voelde oprecht medelijden met zijn zoon.

‘Geloofte van armoede?’

Marcellus schudde zijn hoofd.

‘Zwijggeloofte?’

Marcellus begreep niet eens waar hij het over had.

‘En waar komen jullie bij elkaar?’ vroeg Uri, en hij voegde er ter geruststelling aan toe: ‘Ik hoef niet het huis of de mensen te weten, ik wil ze niet aangeven. Is het in Rome?’

‘Natuurlijk,’ zei Marcellus, ‘zij wonen ook aan de Overzijde, ze zijn immers Joden.’

Uri schudde zijn hoofd langzaam heen en weer.

‘Maar zij maken geen verschil tussen Grieken en Joden, als ik het goed heb.’

‘Nee, inderdaad. Er zijn geen mannen en geen vrouwen, geen Grieken en geen Joden, geen heren en geen slaven...’

‘Zijn er ook vrouwen onder jullie?’

‘Ja! Wij hebben een vrouw als priester...’

Uri was stomverbaasd.

‘Een vrouw? Priester?’

Marcellus begon opgelucht uitleg te geven: ‘Iedereen kan bij ons priester zijn! Vrouwen, mannen, heren, slaven, als hun ziel maar zuiver genoeg is...’

Hij vertelde dat bij het avondmaal dat ze ter ere van de Gezalfde hielden op zaterdagavond – want de vrijdagavond wijdden ze als goede Joden aan de sabbat – water werd opgediend, dat echter als wijn werd gedronken, want de Gezalfde had eens water in wijn veranderd en dat wonder herhaalde zich overal waar zijn volgelingen bijeenkwamen en het avondmaal aan hem wijden.

Uri herinnerde zich vaag dat hij zoiets wel eens eerder had gehoord, misschien had Philo hem iets verteld over zulke malloten die in Alexandrië waren aangekomen. Daar waren ze waarschijnlijk eerder begonnen met bekeren dan in Rome. Het was ook geschikter terrein, zo na de Ramp.⁵

‘Jullie eten en bidden dus?’

‘Ja!’ riep Marcellus enthousiast. We drinken water, waarover de priesteres de priesterlijke zegen uitspreekt, daarom verandert het in wijn, het wordt heilig water, en we nemen voedsel tot ons, terwijl we aan Hem denken, en we worden op die manier vervuld van Zijn Geest, en we bidden tot Hem, die gedood is maar weer uit de doden is verrezen, om weer bij ons terug te komen, en Hij zal weer terugkomen, de Heer, want Hij heeft het beloofd!

Uri knikte een paar keer. Gewijd water werd bij de Griekse ritens gebruikt, bij de Joden bestond zoiets niet, en het uitspreken van de priesterlijke zegen was verboden voor wie niet uit het huis van de Cohaniem afkomstig was. Het was een mix van Griekse en Joodse religieuze opvattingen zoals Serapis in Alexandrië een Grieks-Egyptisch mengsel was.

Dit zou een godsdienstoorlog worden tussen Joden en Joden.

‘En had de Gezalfde, die uit de doden is verrezen, twaalf discipelen?’ vroeg hij.

⁵ De pogroms in Alexandrië een paar jaar eerder, eerder in het boek beschreven

Onthutst beaamde Marcellus dat zijn eerste boodschappers inderdaad met z'n twaalfen waren.

‘Heb je al rondgesnuffeld?’ vroeg hij argwanend.

‘Nee,’ zei Uri, ‘maar Mithras had zoveel leerlingen. En vertel eens, is de Gezalfde toevallig niet uit een maagd geboren? Want dat wordt over Mithras verteld door zijn leerlingen.’

Marcellus protesteerde: welnee, wat een onzin, zijn vader was Jozef en zijn moeder Mariamne.

Uri nam een gehaktbal en Marcellus tastte ook weer toe. Vredig zaten ze te eten en Uri vroeg of er ook Grieken waren in de groep. Marcellus zei dat het niet zo was, alleen heren en slaven, mannen en vrouwen, maar in Azië waren er al Griekse gelovigen, in de Syrische en Griekse steden hadden zich veel godvrezende Grieken tot het geloof van de Verrezenen bekeerd, die toch al in de God van Israel geloofden, alleen niet besneden waren, maar dat hoeft ook niet meer, en ook zijn priesteres was daar Nazarener geworden, want zij en haar man waren afkomstig uit Rome, ook zij waren onder Claudius verdreven uit de Overzijde, ook zij hadden door Italië gezworven maar voeren daarna naar Corinthe, waar ze tentenmakers werden, daar werden ze geraakt door de Heilige Adem, en sindsdien waren ze gelukkig. De man van de priesteres was onlangs gestorven, hij stierf gelukkig, en ook Priscilla, de weduwe, was gelukkig, want haar man zat nu in het Licht aan de rechterhand van de Schepper naast de Gezalfde, die voorgoed de dood heeft afgeschaft.

De dood afgeschaft! Lieve God...

Hij zit in het licht! Het licht van Henoch.

Priesteres!

Uri staarde naar het brede, platte gezicht van zijn zoon en zijn lange, kromme neus waaronder wat zwarte haren hingen. Dit kind had niet alleen geen vader gehad maar ook geen moeder, althans hij had er niet veel van gemerkt.

Voorzichtig glipte Hagar naar binnen uit het trappenhuis, en achter haar de meisjes; tot hun verbazing zagen ze Uri en Marcellus in vrede te eten en te praten en wisten niet hoe ze deze omslag moesten verklaren.

Uri keek naar hen.

Als ze het zouden begrijpen, dacht Uri, zou ik hun vertellen dat ik nu voorgoed mijn handen van de mensheid heb afgetrokken.

Uri verzocht Marcellus zijn priesteres te vragen of hij ook aan het zaterdagse avondmaal mocht meenemen. Marcellus aarzelde, maar het was aan hem te zien dat hij geen nee mocht zeggen. Zij wilden iedereen wel bekeren, en dat was kennelijk ook gezegd.

De priesteres stuurde bericht dat Uri welkom was bij de gemeente.

De gelovigen leken niet waanzinniger of minder bedeed dan anderen, de meesten droegen zelfs kleren die enige welstand verrieden. Dit trof Uri als een onaangename verrassing, hij wist zelf niet goed waarom. Ze kwamen bijeen in een afgelegen huisje, niet ver van de zuidgrens van de Overzijde, daar woonde Priscilla, wier man onlangs was overleden. Ze hadden het huis gekocht van het geld dat ze in Corinthe hadden verdiend, en Priscilla vertelde Uri, de nieuwe man, dat ze de tenten voor nomadische stammen hadden vervaardigd, de Joden woonden daar allemaal in steden en hielden zich niet met landbouw bezig.

Priscilla was een stevig gebouwde vrouw van gemiddelde lengte, met een markant, niet onsympathiek gezicht, om haar lippen speelde altijd een zelfverzekerd glimlachje, met wie ze ook sprak en wat het onderwerp ook was. Ze droeg geen rouwkleding. Uri begreep wel waarom: volgens hen was de dood afgeschaft, er viel niet te rouwen om iemand die na zijn dood ook leefde.

Ze moesten wel verschrikkelijk bang zijn om de dood.

Ze moesten verschrikkelijk slecht bestand zijn tegen eenzaamheid, en extreem slecht tegen liefdeloosheid kunnen. Ze konden het menselijk lot niet verdragen.

Op zaterdagavond, toen de Sabbat al voorbij was, zaten ze op houten bankjes om een lange tafel met z'n zestien, Uri was de zeventiende. Ik ben een priemgetal, dacht hij, en dat maakte hem op de een of andere manier blij.

Priscilla sprak tot iedereen enkele onschuldige, vriendelijke woorden, ze noemde iedereen bij de naam, en het gezicht van de aangesprokenen straalde, en in hun ogen leken tranen te glinsteren, de tranen van hoop. Vervolgens sneed ze het brood aan en verdeelde het in stukken; ze zaten devoot toe te kijken en sprongen daarna op om het uit te delen. Ze schonk water in de glazen uit een kan.

‘We zijn bijeengekomen, broeders en zusters,’ zei Priscilla, ‘om onze Heer te gedenken, die voor ons is gestorven en uit de dood is verrezen en ons, die in hem geloven, de onsterfelijkheid heeft gegeven, zodat ons reeds hier op aarde het rijk der hemelen ten deel is gevallen, want wij zijn eenvoudig van geest en daarom worden we toegelaten.’

De gelovigen stamelden ‘amen’, de glazen werden doorgegeven over de tafel, ze dronken het water op en huilden. Uri keek in zijn glas, hij rook eraan, proefde wat erin zat: het was water.

Daarna aten ze het brood, het was gewoon brood, en Priscilla zei dat dit het laatste avondmaal was van de Heer, de Verrezen Gezalfde, dat hij de nacht voor zijn dood at; dit werd overal ter wereld herhaald door de volgelingen, die het Nieuwe Leven al in zich droegen door de Heilige Adem, die de Gezalfde in de gelovigen op aarde had geblazen.

En toen zei Priscilla het gebruikelijke sabbatgebed op, die op vrijdagavond gezegd diende te worden, en ze zei de priesterlijke zegen erbij.

Iedereen huiverde, zelfs Uri, die die zegen zelden uit de mond van een priester had gehoord.

Ze zeiden ‘amen’ en dronken uit hun glas.

Daarna vroeg Priscilla op bijna keuvelende toon of de gelovigen nog nieuws hadden uit de wereld, en er ontspon zich een gesprek, op zachte toon, in een intieme sfeer; hun gezicht klaarde op, ze kwamen tot leven, alsof die onbeweeglijke, eerste, slapende substantie, waar Zeno het over had, in beweging was gebracht door die andere, diepere substantie, de Geest. Ze spraken over Philippi, Thessalonica, Ephese, vanwaar ze goede berichten over de broeders hadden gehoord; ze vroegen Priscilla of ze nieuws had uit Corinthe; met een bewolkt gezicht vertelde Priscilla dat ze een brief had gekregen waarin stond dat er wat onenigheid tussen de apostelen was geweest, maar dat de problemen kennelijk al waren opgelost. Van haar kant voegde ze eraan toe dat ijdelheid blijkbaar de broeders helaas nog niet vreemd was, maar dat was niet erg, het was onze

taak om onze ziel te vervolmaken, we hadden er nog wel een beetje tijd voor, niet lang, maar nog wel even, voordat de Heer weer onder ons zou verschijnen; het zou alleen vervelend zijn als dit tot strijd tussen de gelovigen zou leiden, dat zag de Heer niet graag.

Een dikkige man met een grappige wipneus vroeg Priscilla of ze de brief wilde voorlezen. Priscilla zei dat ze hem met alle liefde wilde voorlezen, maar de apostel had gevraagd om er nog even mee te wachten, hij was zelfs van voornemens om zelf naar Rome te komen, maar daarvoor zou hij nog een uitgebreide brief aan de Romeinse gelovigen sturen; en naar verluidt zou tegelijk met hem de plaatsvervanger van de Gezalfde, zijn stedehouder op aarde naar Rome komen; de gelovigen zaten opgewonden te fluisteren, blijkbaar wisten ze over wie het ging.

Uri wierp een scheve blik op Marcellus, die devoot naast hem zat, om te zien of hij het ook wist, maar van zijn domme gezicht viel niets af te lezen.

Zo zaten de ingewijden te praten, niet vanwege Uri, de niet-ingewijde vreemdeling, want hem glimlachten ze vriendelijk toe, maar, zo kwam het Uri voor, omdat ze het altijd zo deden. Ten slotte zegende Priscilla hen in de naam van de gekruisigde en verrezen Gezalfde. De gemeenteleden waren tot tranen toe geroerd, ook Marcellus had tranen in zijn ogen staan. Uri boog zijn hoofd. Ten slotte maande de priesteres de gelovigen niet te vergeten dat zij al heilig waren en dienovereenkomstig te leven. Huilend beloofden ze dat, overstromend van geluk.

‘Je zoon is een grote aanwinst voor ons,’ zei Priscilla tegen Uri, toen ze al in kleine groepjes stonden te praten. Marcellus bleef netjes op drie passen afstand van hen staan.

Uri knikte en wisselde van onderwerp.

‘Ik had ook heel graag Corinthe willen zien,’ zei Uri, ‘maar ik ben er nooit gekomen.’

‘Wij ook allen uit nood,’ lachte Priscilla, die een nuchter mens leek met een portie gezond verstand, ‘daar vertrok net een schip naar toe uit Brindisium, en in Italië zouden we van de honger zijn omgekomen.’

‘Ik heb daar een goede vriend,’ zei Uri. ‘We hebben samen op het gymnasium in Alexandrië gezeten.’

Priscilla keek onthutst op.

‘Heet hij Apollos⁶?’ vroeg ze scherp.

Er ging een siddering door Uri heen.

‘Ja!’

Ze stonden elkaar op te nemen, daarna zei Uri: ‘Ik benijd hem, hij is docent retorica geworden op het gymnasium van Corinthe.’

‘Hij heeft zijn baan allang opgegeven,’ zei Priscilla.

Het was stil. Marcellus kwam dichterbij.

‘En weet je misschien waar hij zich nu mee bezighoudt?’ vroeg Uri.

Priscilla aarzelde.

‘Hij wordt onderhouden door de gemeente,’ zei ze ten slotte. ‘Hij is een van onze apostelen, die betrokken zijn bij de ruzie...’

‘Apostel van wie?’

‘Van de heer Jezus, onze Heer en Gezalfde, die uit de doden is opgestaan.’

Uri zuchtte.

⁶ Uit de Bijbel bekende figuur bij de eerste Christenen, in deze roman eerder voorgekomen in Uri's Alexandrijnse periode.

Zou Apollos ook zichzelf uit eigen beweging verblind hebben, zoals deze mensen hier?! Onmogelijk. Apollos had een scherpe geest, hij keek het Gevaar altijd recht in de ogen.

‘Kan het niet een andere Apollos zijn?’ vroeg hij hoopvol en hij beschreef het uiterlijk van zijn vriend.

‘Dat is hem,’ zei Priscilla verbaasd en haar ogen knipperden van schrik en geluk tegelijk. ‘Hij is een geweldige redenaar, dat was ook het probleem met hem, maar hij oefent zich al in nederigheid, en doet zijn best om zijn redenaarstalent terug te snoeien... Er zijn wat spanningen geweest tussen hem en onze dierbare vriend, onze geestelijke vader; hij is niet zo welsprekend als Apollos, maar zijn geesteskracht is niet te evenaren, in zijn kleine, zwakke lichaam schuilt een enorme kracht, hij kan op de allereenvoudigste manier spreken, zodat ook de alldomsten het begrijpen, want onze Heer heeft gezegd dat alleen de werkelijk dommen in de hemel zouden komen. Het is moeilijk om ons dom te maken, we zijn bedorven door al dat weten dat we onvermijdelijk hebben opgedaan tijdens ons zondige leven, daarom zijn we onvolmaakt in het geloof... Maar die ruzie is gelukkig al voorbij, onze Heer en Gezalfde zij dank, die voor ons is gestorven en verrezen!’

Laat op de avond liep Uri samen met Marcellus over de Cestiusbrug naar het echte Rome, ze passeerden het gedeelte over het eiland en bereikten de Fabriciusbrug.

Kon hij maar met Theo zo wandelen!

Uri was in de war. Apollos! Onmogelijk! Wat zag hij in die blinde gelovigen?

Marcellus liep zwijgend naast hem, hij had waarschijnlijk geen idee wat er die avond was gebeurd, maar Uri vermoedde dat hij weinig reden tot blijdschap had. Hij wil

zich tegen elke prijs losmaken van zijn vader, en wat gebeurt er? Zijn vader dringt zich op bij zijn nieuwe familie, waar hij vriendelijk wordt ontvangen en zelfs kennissen in hun midden blijkt te hebben – ze willen hem kennelijk graag aan de borst drukken. Dat was een grote ramp voor de jongen, die het gevoel moest hebben dat zijn vader zich voor hem drong. Hij zou hem op de een of andere manier gerust moeten stellen.

Uri had medelijden met zijn zoon, maar hij was dieper getroffen door het nieuws van Apollos' bekering.

Apollos was een slimme jongen, buitengewoon scherpzinnig. Hij moest iets zien in deze sekte.

Uri keek door de ogen van Apollos naar deze blinde gelovigen, en hij moest inzien dat ze, uit rationeel oogpunt bekeken, verkondigden wat elke laffe Griek en laffe Jood graag wilde zien in de gemengde steden, dat wil zeggen de meerderheid: dat Grieken en Joden elkaar niet zouden afslachten zoals in Alexandrië of Jamnia; dat ze niet tegen elkaar uitgespeeld konden worden door de machthebbers, Rome dus; dat ze de krachten zouden bundelen in een gemeenschappelijke godsdienst, die gelijkheid tussen alle mensen verkondigt, zonder onderscheid naar afkomst, precies zoals stoïcijnen en epicuristen doen, de meest humane stroming binnen de Griekse filosofie.

Dat is ook wat Philo wilde overbrengen op zijn academische manier, maar hij bereikte de massa's niet, dat kon ook niet, zijn werk zat immers vol ingewikkelde, erudiete materie.

Vanuit Corinthe was misschien beter te zien welk doel zou moeten worden bereikt en misschien ook hoe. Ze hadden het die avond over allemaal Griekse steden met een aanzienlijke Joodse minderheid gehad, daar zaten de volgelingen van deze sekte.

Wanhopig probeerden ze Grieken en Joden in hetzelfde kamp te krijgen, voordat ze elkaar gingen afmaken, want elk moment kon gebeuren.

De Joodse minderheden en de mensen uit gemengde huwelijken scheten in hun broek van angst dat de Ramp van Alexandrië hen ook zou bereiken en probeerden de zaken voor te zijn. Met machtsmiddelen kon het niet, want de Grieken waren in de meerderheid, met geld kon het niet, want de Grieken waren rijker, met cultuur kon het niet want die hadden ze niet: dan maar langs de spirituele weg.

Als ze het maar niet door zo'n krankzinnig geloof deden! Als er een Gezalfde was, dan moest er ook een radicale verandering optreden, en als die er niet kwam, dan zal het gauw afgelopen zijn met dit goedwillende geloof.

Uri bleef staan op de Fabriciusbrug, zijn zoon bleef ook staan. Uri keek naar het donker beneden, waar de Tiber stroomde, nog donkerder.

Die verrezen Gezalfde, dat is geen goed idee. Daar kunnen alleen de waanzinnigen in geloven, de zwakken, de onrijpen, de geboren verliezers, en die zullen nooit sterk zijn.

‘Is de Gezalfde uit het huis van David?’ vroeg Uri Marcellus plotseling.

Er ging een schok door Marcellus, hij dacht even na.

‘Zeggen jullie niet dat de Gezalfde uit het huis van David afkomstig is?’

Marcellus verontschuldigde zich: ‘Ik ben nog niet zo lang bij hen, dit heb ik nog niet gehoord.’

Uri schudde zijn hoofd.

‘Hoe zat het met die verrijzenis?’ vroeg hij.

Marcellus was opgelucht, want dit wist hij.

‘Het zat zo: de Gezalfde werd ervan beschuldigd dat hij verkondigde dat hij de Gezalfde was, de koning van Israel; hij werd voor de stadhouder gesleept die hem verhoorde; daarna werd hij gegeseld en gekruisigd.

‘Wie was die stadhouder?’

‘Pontius Pilatus.’

Uri huiverde.

‘In religieuze zaken is de Romeinse stadhouder niet bevoegd,’ zei hij, ‘daar gaat de Joodse rechtbank over! Hij had door de Sanhedrin veroordeeld moeten worden!

Marcellus wist niets over de juridische details, maar hij wist te vertellen dat de Gezalfde, toen hij al stervende was, een van de misdadigers had bekeerd.

‘Wie?’

‘Ja, er werden ook twee misdadigers samen met hem gekruisigd, en een van hen werd door hem bekeerd.

Het zweet brak Uri uit.

‘Wat voor misdadigers?’

Dat wist Marcellus niet, alleen dat het boeven waren.

‘Zijn die ook door Pilatus veroordeeld?’

‘Ja.’

‘Waren dat ook Joden?’

‘Ja.’

‘Joodse misdadigers worden niet veroordeeld door de Romeinse stadhouder, met zulke beuzelarijen houdt die zich niet bezig! Zij worden veroordeeld door de locale

rechtbank, de Joodse, maar Joden kruisigen niet! En gewone misdadigers worden niet overgeleverd aan de Romeinen!

Marcellus zweeg, hij voelde zich ongemakkelijk.

‘Wanneer is het gebeurd?’

Dat wist Marcellus wel.

‘Ze werden gekruisigd vlak voor Pesach, vrijdag op het derde uur, en het zesde uur gaf de Gezalfde zijn ziel terug aan zijn Schepper.’

Uri veegde het zweet van zijn kruin en zijn hals, hoewel er een koele westenwind stond.

Hij zag zijn cel in Jeruzalem. Ze zaten er met z’n vieren, hij en drie anderen.

‘M’n lieve jongen,’ zei Uri, ‘wat zeggen jullie eigenlijk, is de Gezalfde een mens, of is hij God?’

Marcellus sloot zijn ogen om zich beter te kunnen concentreren.

‘Hij was er eerder dan de Schepping’, dreunde hij de les op, ‘maar dat werd pas manifest na zijn verrijzenis. Alles wordt manifest wat de Heer verborgen heeft, vroeg of laat...’

‘Kind,’ zei Uri scherp, ‘als de Gezalfde er al was voordat de Schepper de wereld had geschapen, dan werd hij niet door de Schepper verborgen gehouden.’

Marcellus schreeuwde: ‘Hij is er altijd geweest, al voor het begin der tijden, maar heeft zich nu pas geopenbaard!’

‘Hij bestaat buiten de Schepping?’

‘Ja!’

‘De Gezalfde is door de Schepper gezonden, niet waar?’

‘Ja!’

‘Zie je de tegenstrijdigheid niet? Als de Gezalfde ondergeschikt is aan de Schepper, kon hij er niet voor de Schepping al zijn!’

Marcellus zweeg koppig, met op elkaar geperste lippen.

Uri kreunde.

‘Wat zeggen jullie?’ vroeg hij. Is de Gezalfde als mens geboren? Had hij een vader en een moeder?

‘Ja!’

‘Je zei Jozef en Mariamne.’

‘Ja, Jozef en Mariamne!’

‘Hoe kan hij uit hen geboren zijn als hij er eerder was dan de Schepping?’

‘Hij is de Gezalfde, hij kan alles! Hij is degene die we hebben verwacht! En hij is gekomen!’

Uri staarde naar het gezicht van zijn tweede zoon. Mocht hij zijn ogen wel openen?

‘Mijn lieve jongen,’ zei Uri, ‘heeft Pilatus bij jullie weten vaker op die manier Joden laten terechtstellen?’

‘Nee,’ zei Marcellus stellig. ‘De Eeuwige heeft hem voor deze enige zonde voorbestemd.’

‘Kind,’ zei Uri. ‘Laat mij je iets vertellen. Ik heb een keer in de gevangenis gezeten in Jeruzalem. Er zaten twee rovers samen met mij, ze waren niet veroordeeld...’s Nachts, donderdag laat in de nacht, werd er een nieuwe gevangene binnengebracht... Hij had de tafels van de handelaren op het tempelplein omvergegooid...

Uri zag Marcellus schrikken en hij huiverde.

‘Heeft jullie Gezalfde wel eens zoiets gedaan?’

Marcellus bracht met moeite ‘ja’ uit.

‘Heeft hij een schandaal veroorzaakt?’

‘Ja, maar dat was niet de reden waarom hij gekruisigd werd!’

‘Heeft hij gevochten op het tempelplein?’

‘Hij heeft ze er met de gesel uitgeslagen, maar daarom werd hij niet terechtgesteld!’

‘Jawel! Ik heb hem gezien, ik heb zelfs met hem gesproken! Hij was een mens, net als jij en ik! Hij zei niet dat hij de Gezalfde was, want dat was hij niet! Hij was een mens, een miserabel, rechtschapen mens, net als jij en ik! Hij was vrij oud, hij had een grijze baard en een opgezwollen gezicht, hij zat er te bidden, en vrijdagochtend vroeg werd hij opgehaald, en later ook de twee rovers, die evenmin veroordeeld waren!’

Marcellus zweeg, verstijfd van schrik.

‘Ik werd alleen niet terechtgesteld omdat ik Romeins burger ben!... En daarna at ik bij Pilatus!’ riep Uri. ‘Hij liet Joodse gevangenen executeren ter afschrikking, juist met Pesach, zodat de hele enorme menigte het zou zien en niet in het hoofd zou halen in opstand te komen, want niet lang daarvoor werd er gerebelleerd! Hij had geen idee wie hij liet terechtstellen! Het kon hem ook niet schelen! Hij was bang voor provocatie, Pilatus was toen bang voor Vitellius, en hij had gelijk, want uiteindelijk werd hij door Vitellius ten van gebracht!’

Marcellus zweeg.

‘Herodes Antipas was er ook bij!, riep Uri. ‘Hij was er toen toevallig... Hij maakte gewoonlijk geen bedevaart naar Jeruzalem, Galilea valt buiten de bedevaartplicht, maar toen was hij er want hij werd ook bedreigd door Vitellius en hij wilde een verbond sluiten met Pilatus!... Wat wordt er bij jullie over hem gezegd? Wat heb je over hem geleerd?’

Marcellus zweeg en fluisterde dan: ‘Antipas had de Gezalfde ook verhoord, maar hem daarna teruggestuurd naar Pilatus.’

Uri kreunde luid.

‘Hij was een mens, jullie Gezalfde held! Mens! Ik heb samen met hem gevangen gezeten, ik heb hem van dichtbij gezien, ik had hem aan kunnen raken!’

Marcellus siste vol haat: ‘Jij hebt nooit in de gevangenis gezeten!... Je bent nooit in Jeruzalem geweest! Je hebt nooit met Pilatus gegeten!’